

Gabriel García Márquez
PATRIARHOVA JESEN

prevedla Alenka Bole Vrabc

Izdaja temelji na tisti, ki je na Slovenskem izšla leta 1980. Pri redakciji besedila smo vnesli nekatere besedilne in pravopisne popravke ter nekoliko razširili slovarček manj znanih besed na koncu knjige.

Ob koncu tedna so na balkone predsedniške palače prileteli jastrebi, z udarci kljunov scefrali žičnato mrežo na oknih in s krili vzvršali postani zrak v notranjosti, in v ranem ponedeljkovem svitu se je mesto iz večstoletne otopelosti prebudilo v topli in mili sapi velikega mrliča in gnile veličine. Šele tedaj smo si drznili vstopiti, ne da bi napadli črvido zidovje trdnjave niti da bi z volovsko vprego vrgli s tečajev glavna vrata, kakor so predlagali drugi, saj je zadostoval že en sam sunek in popustila so težka, oklepljena vrata, ki so v junaških časih palače kljubovala obstreljevanju Williama Dampiera. Bilo je, kot da bi bili v notranjost palače prodrli iz neke druge sobe, zakaj zrak je bil v votlinah grobelj prostranega brloga redkejši in tišina je bila starejša in le s težavo je bilo mogoče razločiti reči v medli svetlobi. Vzdož prvega *patia*, v katerem so ploščice popokale pod pritiskom plevela, zakoreninjenega pod zemljo, smo videli zmedo, ki jo je pustila za seboj pobegla straža, zapuščeno orožje v omarah, veliko mizo iz surovih plohov, na kateri so bili krožniki z ostanki nedeljskega zajtrka, na silo pretrganega v preplahu, videli smo polmračno šupo, kjer so bile civilne pisarne, pisane gobe in zbledele lilije med nerešenimi prošnjami, katerih običajni tek je bil počasnejši od najbolj suhoparnih življenj, videli smo krstilnik sredi *patia*, koder je bilo z vojnimi zakramenti krščenih več kot pet rodov, videli smo staro konjušnico podkraljev tam zadaj, spremenjeno v vozarnico, in med

kamelijami in metulji smo videli berlino iz bornih časov, zaprti voz iz obdobja kuge, kočijo iz kometovega leta, mrliški voz napredka sredi reda, omotično limuzino iz prvega stoletja miru, vsi so bili dobro ohranjeni pod prašno pajčevino in poslikani z barvami državne zastave. V naslednjem *patiu*, za železno rešetko, so bili rožni grmi, sneženi od luninega prahu, v senci katerih so v blestečih časih palače spali gobavci in so se v zapuščenosti tolikanj razmnožili, da je bilo komaj še zaznati nevonjavo sled v tem zraku vrtnic, prežetem s kužnim zadahom, ki je vel iz zadnjega dela vrta, in smradom kokošnjaka in neznosnim zaudarjanjem po kravjakih in po scalini krav in vojakov iz kolonialne bazilike, spremenjene v kravji hlev. Ko smo si utirali pot skozi dušljivo goščavo, smo videli galerijo z arkadami, polno cvetličnih loncev z nageljni in listjem astromelij in bugenvilij, koder so bile kolibe priležnic, in ob raznoterosti vsakršne krame z nešteti šivalnimi stroji se nam je zdelo verjetno, da je živelo tukaj več kot tisoč žensk s čredami sedemmesečnih nedonošenčkov, videli smo nered v kuhinjah, od sonca zgnilo obleko v koritih za pranje, odprto skupno latrino za priležnice in vojake, in zadaj smo videli vrbe žalujke, ki so jih pripeljali iz Male Azije v velikanskih pomorskih rastlinjakih skupaj z njihovo zemljo, življenjskim sokom in pršavico, onkraj vrb žalujk pa smo videli predsedniško palačo, neizmerno in žalostno, kamor so skozi načete rebrače še venomer silili jastrebi. Ni nam bilo treba na silo skozi vhod, kakor smo bili mislili, saj so se glavna vrata odprla že ob sunku glasu, in povzpeli smo se v

prvo nadstropje po stopnicah iz nelomljenega kamena, prek opernih preprog, scefраниh od kravjih parkljev, in vse od sprejemnega preddverja do zasebnih spalnic smo videli opustošene pisarne in dvorane, koder so se potikale predrzne krave, žrle žametne zastore in prežvekovale svilo naslanjačev, videli smo junaške podobe svetnikov in vojščakov, ležeče na tleh med polomljenim pohištvom in gosto posejanimi svežimi kravjaki, videli smo jedilnico, ki so jo razžrle krave, glasbeno dvorano, prav tako oskrunjeno od hrupnega divjanja krav, polomljene mizice za domino in od krav obgrizene loke za biljard, v nekem kotu smo videli samevajoči stroj za veter, ki je posnemal kateri koli fenomen iz štirih kvadrantov kompasove vetrovnice, da so ljudje v hiši laže prenašali hrepeneje po izginulem morju, videli smo vsepovsod viseče kletke, pokrite s krpami za spokojno spanje ptic v eni izmed noči prejšnjega tedna, in skozi številna okna smo videli prostrano spečo žival mesta, še zmeraj nedolžno na zgodovinski ponedeljek, ki je začel oživljati, in še dlje onkraj mesta, tja do obzorja, smo videli mrtve kraterje ostrega luninega prahu na brezkončni planjavi, kjer je bilo nekoč morje. V tem prepovedanem prostoru, ki se ga je bilo posrečilo spoznati le peščici, uživajoči posebno naklonjenost, smo prvič občutili mrhovinarski zadah jastrebov, zaznali njihovo tisočletno naduho, njihov svareči nagon, in sledeč trohnbni sapi frfotajočih kril smo v sprejemni dvorani odkrili trupla krav, razjedena od črvov, njihovi ženski zadki pa so se večkrat zrcalili v velikih ogledalih, in tedaj smo odsunili stranska vrata v pisarno,

skrito v zidu, in tamkaj smo ga zagledali, imel je platenno uniformo brez našitkov, golenice, zlato ostrogo na levi peti, bil je starejši kot vsi ljudje in vse stare živali na zemlji in v vodi, ležal pa je na tleh, na trebuhu, z desnico, spodvito pod glavo namesto blazine, kakor je bil spal noč za nočjo, vse noči v svojem dolgem življenju osamljenega samodržca. Tisti hip, ko smo ga obrnili, da bi mu pogledali v obraz, smo doumeli, kako bi ga ne mogli prepoznati, čeravno bi mu jastrebi ne bili razkljuvali obraza, saj ga nihče med nami ni nikoli videl, in čeprav je bil njegov profil na obeh straneh kovancev, na poštnih znamkah, na nalepkah odvajal, na kilnih pasovih in škapulirjih, in četudi je bila njegova litografija z državno zastavo in zmajem na prsih razobešena vsepovsod in ob slehernem času, smo videli, da so to le kopije kopij podob, ki so bile netočne že v času kometa, ko so naši starši vedeli, kdo je on, ker so jim bili to povedali njihovi starši, kakor so bili tem povedali prastarši, in čeprav so nam že od otroških let vcepljali prepričanje, da je živ v hiši noči, kajti nekdo je videl, da so se prižigale v njej okrogle luči v praznični noči, nekdo je povedal, da je videl žalostne oči, blede ustnice, zamišljeno roko, ki je kdove komu mahala v slovo skozi oltarne okraske predsedniške kočije, kajti neko nedeljo zdavnaj pred mnogimi leti so pripeljali slepca, ki je na ulicah za pet centavov recital stihe pozabljenega poeta Rubéna Daría, in ga bolj kot kdaj prej osrečili z novčičem, s katerim so mu plačali recital na čast generalu, katerega ni videl, ne ker je bil slep, namreč zato, ker ga noben smrtnik ni bil videl vse od časov

rumene mrzlice, in kljub temu smo vedeli, da je tamkaj, vedeli smo, ker je svet še stal, življenje se je nadaljevalo, pošta je prihajala, mestna godba pa je vsako soboto igrala jaro kačo bedastih valčkov pod prašnimi palmami in brljivimi svetilkami na Trgu orožja, in novi godbeniki so v pihalnem orkestru nadomeščali tiste, ki so umrli. Zadnja leta, ko v notranjosti ni bilo več slišati človeškega hrupa ne ptičjega petja in so se za vedno zaprla okovana vrata, smo vedeli, da je v predsedniški palači nekdo, saj je bilo ponoči skozi okna, obrnjena na morsko stran, videti luči, kot da bi utripale na plovečih ladjah, in tisti, ki so si drznili bliže, so slišali pustošenje kopit in vzdihne živali za utrjenimi zidovi, in nekega januarskega predvečera smo zagledali kravo, kako je s predsedniškega balkona opazovala sončni zahod, predstavljajte si, kravo na balkonu domovine, kakšna strahota, kakšna usrana dežela, in ob tolikih domnevah, kako je mogoče, da pride krava na balkon, saj vsi vemo, da krave ne hodijo po stopnicah, posebno če so kamnite in še manj, če so prekrite s preprogami, nazadnje nismo vedeli, ali smo jo videli zares ali pa smo neki večer na sprehodu po Trgu orožja med hojo sanjali, da smo videli kravo na predsedniškem balkonu, koder ni bilo videti ničesar ne takrat ne pozneje skozi dolgo vrsto let vse do zadnjega petka, ko so prileteli prvi jastrebi z venčnega zidu v bolnišnici za ubožne, na katerem so nenehno in zaspano ždeli, priletavali so tudi iz notranjosti dežele, v zaporednih valovih so priletavali tudi z obzorja prostranstva prahu, kjer je bilo nekoč morje, ves dan so v počasnem letu krožili nad hišo

moči, dokler ni kralj z nevestinim čopom in mesnatim vratom nemo ukazal in začelo se je hrupno drobljenje stekla, vršanje sap velikega trupla, spreletavanje jastrebov skozi okna, mogoče le v hiši, koder ni bilo več trde roke, tako da smo si celo mi upali vstopiti in smo v zapuščenem svetišču odkrili bedne ostanke veličine, oključvano truplo, gladke dekliške roke z vladarskim prstanom na prstancu, telo je bilo prekrito z drobcenimi lišaji in zajedavci z dna morja, še posebej pod pazduhami in v dimljah, povoj iz jadvovine pa mu je ovijal kilava moda, edini del telesa, ki se ga jastrebi niso dotaknili, saj so bila velika kot goveja ledvica, toda niti zdaj nismo upali verjeti v njegovo smrt, kajti bilo je že drugič, da so ga tako našli v tej pisarni, samega in oblečenega in mrtvega, kot da bi bil med spanjem umrl naravne smrti, kakor so bile že pred davnimi leti oznanile preteče vode v velikih lončenih koritih vedeževalk. Prvič, ko so ga našli na začetku njegove jeseni, je bilo ljudstvo še vedno dovolj živo, da je čutil grožnjo smrti prav v samotnost svoje spalnice, vendar je kljub temu vladal, kot bi mu bilo usojeno, da ne bo nikdar umrl, zakaj tedaj hiša ni bila podobna predsedniški palači, marveč trgu, kjer si je bilo treba utreti pot med bosimi ordonanci, ki so na hodnikih z oslov raztovarjali zelenjavo in gajbe s perutnino, skakali čez botre z nenasitnimi otročaji, spečimi na stopniščih v pričakovanju uradne dobrodelnosti, se izogibati potokom umazane vode, ko so priležnice v vazah menjale rože noči za rože dneva in ribale tla in prepevale pesmi o varljivih ljubeznih v ritmu suhih vej, s katerimi so

stepale preproge na balkonih, vse to pa se je mešalo z ogorčenjem dosmrtnih funkcionarjev, ki so v predalih pisalnih miz vedno znova naleteli na kokoši, kako nesejo jajca, in vrvežem vlačug in vojakov na straniščih in vreščanjem ptic in ravsanjem psov sredi sprejemov, saj ni nihče vedel, kdo je kdo in od kod prihaja v tej palači z na široko odprtimi vrati, kjer sredi neznankega nereda ni bilo mogoče ugotoviti, kje je vlada. Poglavar te hiše ni le sodeloval v tem semanju pustošenju, marveč ga je še pospeševal in mu ukazoval, kajti brž ko so se prižgale luči v njegovi spalnici, preden so začeli peti petelini, je predsednikova straža zatrobila budnico novega dne bližnji Condejevi vojašnici, ta jo je ponovila za bazo San Jerónimo, ta za pristaniško trdnjavo, ta pa jo je povzela in s šestimi zaporednimi budnicami zbudila ne le mesto, marveč vso deželo, medtem ko je on premišljeval na prenosnem stranišču ter z rokami poskušal udušiti šumenje v ušesih, ki se je tedaj že začelo oglašati, in gledal luči na ladjah sredi muhastega topaznega morja, katerega je bilo v časih slave še videti z njegovega okna. Dan za dnem, odkar je prevzel palačo, je nadzoroval molžo v hlevih in z lastnimi rokami odmeril mleko, ki so ga trije predsedniški vozovi odpeljali v mestne vojašnice, popil v kuhinji skodelico črne kave in pojedel pogačico iz maniokove moke, ne da bi vedel, kam ga bodo vrgli sunki vetra novega dne, zmeraj pozoren na žlobudranje služinčadi, saj so bili to ljudje, s katerimi je našel v hiši skupen jezik, katerih resna laskanja je najbolj cenil in najbolje reševal uganke njihovih src, nekaj po deveti pa se je

stegnil v dolgi kopeli iz prekuhanega listja v granitni kadi, narejeni v senci mandljevcev svojega *patia* in šele po enajsti je pregnal skrbi ranega jutra in se zoperstavil naključjem resničnosti. Prej, med zasedbo mornariških čet, se je zaklepal v pisarno, da bi s poveljnikom izkrcanih čet odločal o usodi dežele in s pritiskom palca podpisoval vse mogoče zakone in pooblastila, saj ni znal ne brati ne pisati, toda ko so ga drugič pustili samega z domovino in močjo, si ni maral več buriti krvi za bedastoče pisanega zakona, marveč je vladal ustno in v lastni osebi vsak dan in vsepovsod z jamskim stiskaštvom, a za svoja leta tudi z nedomišljavo skrbnostjo, obdan z množico gobavcev, slepcev in pohabljenec, ki so prosili za sol zdravja iz njegovih rok, in z izobraženimi politikimi in predrznimi priliznjenci, ki so ga oklicali za poglavarja potresov, mrkov, prestopnih let in drugih božjih zmot, je po vsej palači vlekel za seboj velikanska topotajoča stopala kakor slon sredi snega, reševal državne zadeve in hišne posle enako preprosto, kakor je ukazal, odstranite tale vrata tukaj in jih postavite tjakaj, ko pa so bila odnesena, postavite jih spet semkaj, in so jih spet prestavili, naj ura v cerkvenem stolpu ob dvanajstih ne bije dvanajst, marveč dve, da se bo življenje zdelo daljše, in pomaknili so jo nazaj brez slehernega obotavljanja, brez premora, razen v smrtni uri *sieste*, ko se je zatekel v polmrak priležnic, si eno izbral in jo naskočil, ne da bi jo slekel in ne da bi se slekel, ne da bi zaprl vrata, in tedaj je bilo v hiši slišati sopenje hlastnega soproga, cingljanje zlate ostroge, njegovo pasje cviljenje, preplašenost ženske,

ki je zapravljala čas ljubezni in poskušala odvrniti umazane poglede s sedmimi meseci rojenih potomcev, njene krike, spravite se proč, pojdite se igrati v *patio*, to ni za otroške oči, in bilo je, kot bi angel švignil čez nebo dežele, zamirali so glasovi, življenje je zastajalo, vsi so kot okamnili obstali s kazalcem na ustnicah, zadrževali dih, tiho, general se goni, toda tisti, ki so ga bolje poznali, niso zaupali niti premirju tistega posvečenega trenutka, zakaj zmeraj se je zdelo, da se podvojuje, da so ga videli igrati šah ob sedmih zvečer in da so ga ob isti uri videli, kako je zažigal kravjake, da bi pregnal moskite iz velike sprejemne dvorane, in nihče si ni delal utvar, dokler niso ugasnile zadnje luči v oknih in ni bilo slišati škripanja treh zapahov, treh ključavnic in kljuk v predsednikovi spalnici in udarca telesa, ko je od utrujenosti omahnilo na kamnita tla, in dihanja onemoglega otroka, ki je bilo vedno globlje, medtem ko se je dvigala plima, dokler nočne harfe vetra niso utišale škrižatov svojih timpanov in je neizmeren sunek morske pene razdejal ulice žaltavega mesta podkraljev in gusarjev in nenadoma skozi vsa okna pljusknil v vladarsko hišo kot strašna avgustovska sobota, na katero so zrasli lupinarji v ogledalih in je bila blodnjam morskih psov prepuščena sprejemna dvorana, ki se je dvignila nad najvišje gladine predzgodovinskih oceanov in se prelila čez obličje zemlje, prostor in čas, in ostal je samo on, na trebuhu plavajoč v mesečevi vodi lastnih sanj, sanj samotnega utopljenca, v platneni uniformi navadnega vojaka, v golenicah, z zlato ostrogo in z desno roko, namesto blazine upognjeno

pod glavo. Ta vsepovsod sočasna prisotnost skozi kamnita leta pred njegovo prvo smrtjo, ta vzpon, medtem ko je drsel navzdol, ta ekstaza na morju, medtem ko se je boril s smrtjo spričo zlonosnih ljubezni, niso bile prednost njegove narave, kakor so oznanjali ritualizniki, ne množičen privid, kakor so trdili obrekovalci, marveč le to, da je lahko računal s pošteno službo in pasjo vdanostjo Patricia Aragonésa, svojega popolnega dvojnika, na katerega so naleteli, ne da bi ga bil kdo iskal, ko so prišli z novico, moj general, da je skozi indijanske vasi vozila lažna predsedniška kočija in sklepala cvetoče posle z nadomeščanjem, da so videli mrke oči v mrliškem polmraku, da so videli blede ustnice, občutljivo nevestino roko v svileni rokavici, ki je metala prgišča soli bolnikom, klečečim na cesti, in da sta za kočijo jezdila dva lažna častnika ter terjala visoko ceno za miloščino zdravja, predstavljajte si, moj general, kakšno svetoskrunstvo, vendar ni nič ukrenil proti lažnemu somodržcu, marveč je samo ukazal, naj ga na skrivaj pripeljejo v predsedniško palačo in mu prej čez glavo potegnejo vrečo iz jute, da bi se izognili vsakršni zmedi, in nato se je čutil ponižanega, ko je pred seboj ugledal lastno podobno, svojega zvestega dvojnika, kurc hudičev, ta človek je natanko tak kakor jaz, je rekel, in v resnici bi ga lahko zamenjali z njim, izvzemši avtoritativnost njegovega glasu, ki bi je oni drugi nikoli ne zmožel posneti, in čistost potez na dlani, koder se mu je življenjska črta nezadržno vila okoli podstave palca, in če ga ni ukazal ustreliti, tega ni storil zato, da bi ga imel za uradnega namestnika, to se mu je posvetilo

šele pozneje, marveč ker ga je vznemirjala misel, da bi utegnile biti šifre njegove lastne usode nemara vtišnjene v prevarantovo dlan. Ko se je prepričal o ničnosti te more, je Patricio Aragonés že ravnodušno preživel šest atentatov, privzel navado vleči za seboj ploska stopala ob udarcu tolkača, v ušesih mu je šumelo in v zimskih jutrih mu je prepevala kila in naučil se je snemati in natikati zlato ostrogo, kot bi z zategovanjem in rahljanjem jermenov med sprejemi hotel samo pridobiti čas, z zaponkami, kakršne so izdelovali planinski kovači in ki niso bile za nobeno rabo, momljanje, kurc, in iz zgovornega šaljivca, kakršen je ob peči v očetovi delavnici še pihal steklenice, se je sprevrgel v zamišljenega in mrkega moža, ki se ni menil za tisto, kar so mu govorili, marveč je predirljivo opazoval polmrak oči, da bi uganil tisto, česar mu niso povedali, in nikoli ni odgovoril na kakšno vprašanje, ne da bi bil sam poprej povprašal, kaj pa si mislite, in iz lahkoživega lenuha, kakršen je bil med prekupčevanjem s čudeži, je postal prizadeven do onemoglosti in neutrudljiv pešec, skopuh in grabežljivec, odklonil pa je ljubezen na juriš in spanje na tleh, ležeč na trebuhu in brez blazine, in odpovedal se je preuranjenim lažnim upom lastne istovetnosti in dednemu poslanstvu, vsakršnemu zlatemu hotenju, da bi ostal skromen pihalec steklenic, in postavil se je v bran najbolj strašnim tveganjem moči, polagal je prvo kamenje tja, kamor ne bo nikoli položeno drugo, rezal otvoritvene vrvice v sovražnih deželah in prenašal pezo tolikih sanj, ki so splavale po vodi, in toliko zatrtih vzdihljajev nemogočih iluzij, ko je, malone brez

dotika okronal vrsto enodnevnih in nedosegljivih lepotnih kraljic, saj se je za vekomaj sprijaznil s preprostim dejstvom, živeti usodo, ki ni bila njegova, vendar ne iz pohlepa niti iz prepričanja, temveč ker je življenje zamenjal za dosmrtno službo zakonitega namestnika s plačo petdeset pesov na mesec in za prednost, živeti kot kralj in brez nadlog, kakor da bi to v resnici tudi bil, kaj bi hoteli še več. Ta zmeda istovetnosti se je zaostрила v neki noči silovitih vetrov, ko je na tega dvojnika Patricia Aragonésa, ki je vzdihoval s pogledom, uprtim na morje, obdan s sladkimi vonjavami jasmína, naletel on in ga z upravičeno zaskrbljenostjo vprašal, če so mu bili dali v hrano pasjega zelja, ker je videti zelo slab, kot bi ga pestil zlovešč veter, toda Patricio Aragonés mu je odvrnil, ne, moj general, nadloga je hujša, v soboto je okronal kraljico karnevala in odplesal z njo prvi valček in zdaj ni našel vrat, skozi katera bi ušel temu spominu, saj je bila najlepša ženska na svetu, ena tistih, ki niso ustvarjene za kogarkoli, moj general, če bi jo videli, on pa je z vzdihom olajšanja odvrnil, kurc, takšne nadloge se polotijo moških, kadar jim manjka ženska, in predlagal mu je, da bi jo odvedel s silo, kakor je bil to sam počenjal s številnimi zapeljivkami, s svojimi nekdanjimi priležnicami, stlačim ti jo v posteljo, zgrda, s štirimi prostaki, ki jo bodo držali za noge in roke, da jo boš lahko nabil na svoj krepki kolec, kurc, prav do kraja, mu je rekel, celo najbolj ozke se sprva zvijajo od srda, nato pa prosjačijo, ne pustite me kar tako, moj general, kot kakšno ubogo tepko z raztresenim semenom, toda Patricio Aragonés si ni

želel tega, marveč si je želel več, želel si je biti ljubljjen, zakaj ta je bila ena izmed tistih, ki ji ni mogoče ničesar natveziti, bi že videli, da je tako, ko bi jo bili videli, moj general, ta pa mu je kot poživilo priporočil nočne steze v sobane lastnih priležnic in ga pooblastil, naj jih jemlje kakor on sam, v naskoku, nanaglo ma in oblečen, in Patricio Aragonés je zaupljivo poniknil v močvirje sposojenih ljubezni, prepričan, da bo tako udušil svoje silovito hrepenenje, vendar je bil njegov nemir tolikšen, da je včasih pozabil na pogoje posojila, v raztresenosti spuščal hlače, se obiral v malenkostih, se iz nepazljivosti ranil ob skritih diamantih najbolj skoporitih žensk, jim izvabljal vzdihljaje in osupel smeh, zaviti v temo, kakšen tolovaj, moj general, so mu govorile, tako obložen z leti, pa tako požrešno divji, in poslej nihče od njiju niti nobena od žensk nikoli niso vedeli, kdo od otrok je otrok tega ali onega niti koga s kom, saj so tudi otroci Patricia Aragonésa, prav tako kot njegovi, prihajali na svet s sedmimi meseci. Na ta način je Patricio Aragonés zadobil nepogrešljivo moč, postal je nadvse priljubljen in nemara tudi najbolj osovražen, on sam pa je imel tolikanj več časa, da se je lahko ukvarjal z oboroženimi silami tako skrbno, kot na začetku svojega mandata, a ne, ker bi bila armada steber njegove moči, kakor smo vsi mislili, marveč prav nasprotno, ker je bila njegov naravni in najbolj sumljiv sovražnik, tako je dal vedeti nekaterim oficirjem, ki so jih nadzorovali drugi oficirji, zmedel je njihove usode, da bi se ne zarotili proti njemu, vojašnicam je dodeljeval po osem slepih nabojev med desetimi navidez pravimi in

jim pošiljal smodnik, pomešan z morskim peskom, sam pa je imel pri roki dobro zalogo v skladišču predsedniške palače, katerega ključ je nosil na kovinskem obroču skupaj s tistimi brez dvojnikov za vrata, ki jih je lahko odklepal le sam, v varstvu mirne sence svojega pobratima za vse življenje, generala Rodriga de Aguilarja, artilerista z vojaško akademijo, ki je bil poleg tega njegov obrambni minister in obenem poveljnik garde v palači, šef državne varnostne službe in eden redkih smrtnikov, kateremu je bilo odpuščeno, da ga je premagal pri partiji domina, saj je bil ob desnico, ko je poskušal razstaviti dinamični naboj nekaj minut prej, preden je predsednikova berlina pripeljala na kraj atentata. Ob zaščiti generala Rodriga de Aguilarja in pomoči Patricia Aragonésa ga je prevzel tolikšen občutek varnosti, da je začel zanemarjati preteča znamenja in se je vedno bolj kazal v javnosti, drznil si je v mesto samo v poročnikovem spremstvu in v zaprtem vozu brez državnih znamenj, od koder je skozi zavesice strmел v bahavo katedralo iz zlato rumenega kamenja, ki jo je z dekretom razglasil za najlepšo na svetu, opazoval je stara prebivališča iz kamna in cementa s portali usnulih časov in sončnicami, obrnjenimi proti morju, tlakovane ulice, polne duha po ožganih stenjih v četrti podkraljev, modrikasto blede seňorite, ki z neogibno spodobnostjo klekljajo čipke med cvetličnimi lonci nagljev in grozdi bugenvilij na svetlih balkonih, šahovnico ženskega samostana Biskajk z isto klavirsko vajo ob treh popoldan, s katero so proslavile prvi mimolet velikega kometa, nato pa je pustil za seboj babilonski blo-

dnjak kramarjev, poln smrtonosne glasbe, izklicevalce loterijskih listkov, vozičke prodajalcev žganja iz sladkornega trsa, vence legvanjih jajc, ničvredno kramo v soncu zbledelih Turkov, zastrašujočo podobo deklice, spremenjene v škorpijona, ker ni ubogala svojih staršev, bedno uličico žensk brez moških, ki so na večer gole prihajale iz hiš kupovat modre in rožnate rake ter se grobo zmerjale z zelenjadaricami, medtem ko se jim je obleka sušila na izrezljanih lesenih balkonih, zaznal je sapo gnilih školjk, vsakdanjo svetlobo pelikanov za vogalom, barvito zmedo črnskih kolib na vzpetinah okoli zaliva, in na vsem lepem je bilo pred njim pristanišče, ah, pristanišče, pomol, zbit iz plohov in preprežen z gobami, stara oklepna križarka pehote, daljša in mračnejša kot resnica, črnka iz pristana, ki se je prepozno umaknila preplašenemu vozičku in jo je na smrt pretresla prikazen somračnega starca, ki je opazoval pristanišče z najbolj žalostnim pogledom na svetu, on je, je vzkliknila vsa zgrožena, saj živi korenjak, je vzkliknila, saj živi, so vzklikali moški, ženske, otroci, ki so v diru pritekli iz krčem in kitajskih kramarij, naj živi, so vpili tisti, ki so se zapletali med konjske noge in zaustavljali kočijo, da bi stisnili roko moči, dejanje, tolikanj učinkovito in nepredvideno, da je komaj utegnil odvrniti oboroženo pribočnikovo roko in ga z napetim glasom pograjal, naj ne bo strahopetec, poročnik, pustite jih, naj me ljubijo, tolikanj je bil vzhičen ob izkazovanju ljubezni, ki so mu v naslednjih dneh sledila še druga, da mu je general Rodrigo de Aguilar s težavo zbil iz glave vožnjo v odprti kočiji, naj me rodoljubi

domovine vidijo vsega, kurc, in niti sam ni podvomil, da je, čeravno je bil prvi naval v pristanišču samohoten, vse druge priredila njegova varnostna služba, ker mu je hotela laskati brez tveganja, tolikanj ga je omamljalo vzdušje ljubezni na večer njegove jeseni, da si je po dolgih letih drznil iz mesta, znova spravil v pogon stari vlak, pobarvan z državnimi barvami, ki je na vseh štirih poskakoval po opasih njegovega prostranega kraljestva nevšečnosti, si utiral pot med večjem orhidej in amazonskih balzamovk, plašič dolgorepe opice, rajske ptice, leoparda, speče na tirih, vse tja do ledenih in puščavskih krajev rodne visoke planote, kjer so ga na postajah pričakovali z mračno otožno glasbo, z novčki, mu kazali dobrodošlice brezimenemu patriciju, ki sedi na desnici Presvete trojice, po stezah rekrutirali potepuške Indijance, ki so se odpravili z gora, da bi spoznali skrivnostno moč v mrliškem mraku predsedniškega vagona, in tisti, ki se jim je posrečilo, da so se prerinili bliže, niso videli drugega kot osuple oči za prašnimi šipami, videli so drgetave ustnice, dlan na roki brez porekla, ki jih je pozdravljala s predpekla slave, medtem ko ga je nekdo iz njegovega spremstva poskušal potisniti proč od okna, pazite, general, domovina vas potrebuje, on pa je napol v sanjah odgovoril, le brez strahu, polkovnik, to ljudstvo me ljubi, tako v vlaku na visokih planotah kot na rečni ladji z lesenim kolesom, ki pušča sled valčkov s pianole med dišečimi vonjavami gardenij in gnilih kuščarjev ekvatorialnih pritokov, izogibaje se skeletom predzgodovinskih zmajev, otokom božje previdnosti, kamor so se zatekale rojevati

sirene, predvečera groze neskončnih izginulih mest, vse do razbeljenih in bednih kolib, katerih prebivalci so hiteli na rečni breg, da bi videli leseno ladjo, poslikano z barvami domovine, in ki so komaj utegnili razločiti nikogaršnjo roko v svileni rokavici, pozdravljajočo skozi okno predsedniške kajute, on pa je na obali videl gruče ljudi, vihteče *malangove* veje namesto zastav, videl je tiste, ki so se vrgli v vodo z živim tapirjem, z *jamom*, velikanskim kot slonova noga, s kletko gorskih kokoši za predsednikov *sancocho*, in ganjen vzdihoval v ekleziastičnem polmraku kajute, pogledajte, kako prihajajo, kapitan, pogledajte, kako me ljubijo. V decembru, ko postane karibski svet prosojen kot steklo, je zlezel v voz in se po skalnatih poteh odpeljal proti hiši na vrhu čeri in popoldne preživel pri dominu s starimi diktatorji iz drugih dežel na celine, z očeti drugih domovin, pahnjenih s prestola, ki jim je dajal azil skozi dolga leta, ti pa so se starali v mrakotnosti usmiljenja, posedajoči na terasi nad morjem, in sanjali himerično ladjo, na katero bi se vkrcali vnovič, pogovarjali so se sami s seboj in že mrtvi umirali v hiši počitka, ki jo je bil zgradil zanje na tem obmorskem balkonu, potem ko jih je sprejel vse kot enega, saj so vsi prihajali ob jutranji zori, v vojaški uniformi, narobe oblečeni čez pižamo, s torbo denarja, nagrabljenega iz državne blagajne, in s kovčkom odlikovanj, izrezki iz časopisa, zloženimi v stare računske knjige, in albumom slik, ki mu ga je sleherni pokazal na prvem sprejemu, kot bi šlo za priporočilna pisma, govoreč, pogledajte, moj general, to sem jaz, ko sem bil še poročnik, to pa je bilo na dan slovesnega

ustoličenja, tule sem ob šestnajsti obletnici prevzema oblasti, tukajle, pogledjte, general, on pa jim je dajal politični azil, ne da bi jim izkazal najmanjšo pozornost, ne da bi pregledal priporočilna pisma, zakaj edini dokument o istovetnosti kakšnega strmoglavljenega predsednika bi morala biti listina o njegovi smrti, je govoril, in z enako zlovoljnostjo poslušal varljivi govorček, za nekaj časa sprejemam vaše plemenito gostoljubje, medtem ko pravičnost ljudstva terja obračun z uzurpatorjem, večno formulo otročje slovesnosti, ki jo je le nekaj za tem slišal od uzurpatorja in nato od uzurpatorja uzurpatorja, kot bi ti največji usraneti ne doumeli, da tisti, ki pade v politiki, pade za vedno, in vsem po vrsti je za nekaj mesecev ponudil gostoljubje v predsedniški palači, jih prisilil, da so igrali z njim domino, dokler jih ni obral do zadnjega centava, nato pa me je prijel za roko in me odvedel k oknu, obrnjenemu na morje, mi pomagal objokavati to ušivo življenje, ki pozna eno samo pot, in me potolažil z varljivo iluzijo, da pojdem tja, poglej, tja, v tisto velikansko hišo, podobno prekoceanki, nasedli na vrhu pečin, kjer imam za vas zelo svetlo sobo in dobro hrano, več kot preveč časa za pozabljenje v družbi drugih nesrečnih tovarišev, in teraso, kjer mu je godilo posedati v decembrskih popoldnevih, ne toliko iz veselja do igranja domina s karavano oskubljenih petelinov, kot zaradi užitka bedne sreče, da ni eden med njimi, da bi se ogledoval v svarilnem zrcalu njihove revščine, in medtem čofotal v veliki močvari sreče, prepuščal se je snom, po prstih, kot slaba misel zalezoval mirne mulatke, ki so

v jutranjem somraku pometale vladno poslopje, vlekel vase njihov vonj po javnih spalnicah in lekarniški briljantini, oprezal, kako bi naletel na eno samo in se po pasje ljubil z njo za vrati pisarn, medtem ko bi druge v senci pokale od smeha, kakšen tolovaj, moj general, tako velik, pa še zmeraj tako nenasiten, on pa je po ljubljenju ostal žalosten in si začel v tolažbo prepevati tam, kjer ga nihče ni mogel slišati, bleščéča januarska luna, je pel, poglej me, kako sem se znašel na vislicah tvojega okna, je pel, tako zaverovan v ljubezen svojega ljudstva v tistih oktobrih brez zlih prerokovanj, da je obesil visečo mrežo v *patio* predmestne vile, kjer je živila njegova mati Bendición Alvarado, in med *siesto* počival v senci tamarind, brez straže, sanjajoč zablodele ribe, plavajoče v pisarni vodi spalnic, domovina je najlepša iznajdba, mati, je vzdihoval, vendar ni nikoli pričakoval, da bi mu odgovorilo edino bitje na svetu, ki si ga je upalo izpod pazduh ozmerjati zaradi zadaha po žarki čebuli, marveč se je skozi velika vrata vračal v predsedniško palačo, ves prevzet od čudežnega karibskega vzdušja v januarju, od sprave s svetom med iztekom starosti, od slezenastih predvečerov, v katerih se je spravil s papeškim nuncijem, ta pa je prihajal na neuradne obiske in ga poskušal spreobrniti v krščansko vero, medtem ko sta pila čokolado in grizljala kolačke in je on skoraj umiral od smeha, če pa je bog takšen korenjak, kot pravite, mu recite, naj me odreši tega hinavca, ki mi brenči v ušesih, mu je govoril, si odpel devet gumbov na durcah in mu pokazal velikansko kilo, recite mu, naj mi izpiha tole stvar, mu je

govoril, nuncij pa mu je naredil dolgo stoicistično pridigo in ga poskušal prepričati, da vse, kar je resnica, pa naj vam je to všeč ali ne, prihaja od svetega duha, on pa ga je pospremil do vrat s prvimi svetilkami noči, napol mrtev od smeha, kakršnega so le malokdaj videli, ne razmetavajte smodnika jastrebom, oče, mu je govoril, le zakaj me hočete spreobrniti, saj počnem, kar bi vi radi, kurc pa tak! Tolikšno mlačno zatišje je nenadoma zavladovalo na kraju za petelinje boje tam daleč na visoki planoti, ko je morilski petelin odtrgal nasprotniku glavo in ga z ostrimi kljuvaji požrl pred občinstvom, ponorelim od krvi, in pijanimi godci, ki so to strahoto proslavljali z veselo praznično glasbo, on pa je edini zaznal slabo znamenje, doumel ga je tako jasno, neposredno in preteče, da je na skrivaj ukazal svojemu spremstvu, naj aretira enega izmed godcev, tistega, ki je igral na bombardon, in res so našli pri njem puško s skrajšano cevjo in med mučenjem je priznal, da je hotel streljati nanj med vrvežem ob slovesu, seveda, saj je bilo kakor na dlani, je pojasnjeval on, zakaj gledal sem množico, ona pa je gledala vame, toda edini, ki se niti enkrat samkrat ni upal uzreti vame, je bil ta umazanec z bombardonom, revež, in brez dvoma je videl, da to ni bil najgloblji vzrok njegovi tesnobi, saj se ga je noč za nočjo lotevala v vladni palači, čeravno so mu možje varnostne službe dokazovali, da ni vzroka za bojazen, moj general, da je vse, kakor je treba, on pa se je bil po znamenju na petelinjem bojišču trdovratno oklenil Patricia Aragonésa, kakor bi bil v resnici on sam, dajal mu je jesti lastno kosilo, dajal mu je med z

isto žlico, da bi v tolažbo oba vsaj skupaj umrla, če bi bila hrana zastrupljena, in kot ubežnika sta hodila skozi pozabljena prenočišča, stopala po preprogah, da bi nihče ne prepoznal begotnih korakov siamskih slonov, skupaj sta plula v nepojenljivi luči svetilnika, ki je vsakih trideset sekund planila skozi okna in zeleno preplavila sobe, skozi dim zažganih kravjakov, in mrkimi slovesi nočnih ladij na usnulih morjih, po cele popoldneve sta opazovala dež in preštela lastovke kot priletne ljubimce v medlih septembrskih popoldnevih, tako odrezana od sveta, da ni niti posumil, kako je njegov srditi boj, obstajati dvakrat, podžigal nasprotnikov dvom, kako je bilo njegovo obstajanje zmeraj manj zagnano, da je omahnil v malodušje in podvojil stražo in ni bilo nikomur dovoljeno priti ali oditi iz predsedniške palače, vendar pa je nekdo le predril to mrko kopreno in je videl neme ptičke v kletkah, krave, ki so žlampale iz krstilnika, grbavce in pohabljenice, speče med rožnimi grmi, in zdelo se je, da so opoldne vsi pričakovali, da se bo zdanilo, saj je bil umrl naravne smrti, v spanju, kakor je bilo oznanjeno v koritih vedeževalk, visoki dostojanstveniki pa so zadrževali novico in poskušali s krvavimi sestanki zgladiti nekdanja nasprotja. Čeravno ni vedel za ta govoričenja, se je zavedal, da se bo v njegovem življenju zdaj nekaj zgodilo, prekinil je dolge in prijetne partije šaha, da bi vprašal generala Rodriga Aguilarja, kako je kaj z našimi nadlogami, pobratim, vse je pod nadzorstvom, moj general, v domovini vlada mir, prežal je na usodna znamenja v grmadah kravjakov, ki so gorele na hodnikih in v vodnjakih s prastaro vodo,

ne da bi našel odgovor za svoj strah, obiskoval je mater Bendición Alvarado v predmestnem domovanju, ko je popustila vročina, posedala sta v večernem hladu pod tamarindami, ona v materinskemu gugalniku in oslabela, a še svežega duha, je metala prgišča koruze kokošim in kraljevskim pavom, ki so zobali zrnje v *patiu*, on pa se je v belo pobarvanem naslanjaču iz protja pahljal s klobukom in z lačnim starčevskim pogledom sledil visokoraslim mulatkam, ki so mu prinašale sveže sadne sokove raznih barv, za žejo, moj general, in je premišljeval, mati moja, Bendición Alvarado, če bi vedela, kako sem sit sveta, kako bi jo rad popihal, ko bi le vedel, kam, mama, daleč proč od te godlje, a niti materi ni razodel, kaj je skrito v njegovih vzdihljajih, marveč se je s prvimi svetilkami noči vračal v predsedniško palačo skozi vrata za služinčad, na mimohodu po dolgih hodnikih poslušal, kako so stražarji trkali s petami in ga pozdravljali, nič novega, general, vse v redu, on pa je vedel, da to ni res, da ga slepijo že iz navade, da nič ni res v tej negotovi stiski, da mu je slava zagrenila življenje in ga po tistem usodnem večeru na petelinjem bojišču oropala celo za nekdanje sladke strasti po vladanju, pozno v noč je brez spanca na trebuhu ležal na tleh in skozi odprto okno, obrnjeno na morje, poslušal oddaljeno bobnanje in žalostne dude, ki so slavile svatbo kdovekaterih revežev prav tako hrupno, kot bi slavile njegovo smrt, slišal je slovo izgubljene ladje, ki je odplula brez kapitanovega dovoljenja, slišal je papirnato šelestenje vrtnic, razpirajočih se v jutranjem svitu, oblival ga je leden pot, nehote je vzdihoval, ne

da bi užil en sam trenutek pokoja, in z nagonom divjega gorjanca občutil grožnjo večera, ko se bo vrnil iz vile v predmestju in ga bo na ulici presenetila množica, odpirala in zapirala se bodo okna ob smrtno preplašenem plahutanju lastovk na prosojнем decembrskem nebu, on pa bo le malo odmaknil zavesico v kočiji, da bi videl, kaj se dogaja, in bi si rekel, to je, mati; to je, bi si rekel z grozljivim občutkom olajšanja ob pogledu na pisane balone pod nebom, rdeče in zelene balone, rumene balone kot velike modre pomaranče, brezštevne blodeče balone, ki bi si utirali let med preplahom lastovk in za hip lebdeli v kristalno čisti svetlobi ob štirih popoldan in se nenadoma molče in enodušno razpočili in bi iz njih padalo na mesto tisoče koščkov papirja, nevihta letečih pamfletov, ki bi jo izrabil kočijaž in ubežal hrušču na javnem trgu, ne da bi kdo prepoznal kočijo državne moči, kajti množica bi se tepla za koščke papirja, ki bi se usuli iz balonov, moj general, ljudje bi z balkonov kričali besedilo, ponavljali bi ga po spominu, dol s tlačanstvom, smrt tiranu, bi vpili, in celo stražarji v predsedniški palači bi po hodnikih na glas brali o združitvi vseh ljudi brez razlikovanja proti despotizmu stoletij, o domovinski spravi proti korupciji in izzivalnosti vojske, nič več ropanja, in vsa dežela se je zbudila iz tisočletnega spanja tisti hip, ko je stopil skozi vrata vozarnice in slišal strašno novico, moj general, Patricia Aragonésa so z zastrupljeno puščico ranili do smrti. Pred leti, v neki zlovoljni noči, je predlagal Patriciu Aragonésu, da bi igrala za življenje, cifra ali mož, če bo cifra, boš umrl ti, če bo mož, bom

umrl jaz, Patricio Aragonés pa ga je opozoril, da bosta umrla neodločeno, kajti na obeh straneh kovanca je najin obraz, nakar mu je on predlagal, naj bi igrala za življenje na mizi za domino, dvajset iger, kdor jih dobi več, tisti zmaga, in Patricio Aragonés je privolil, zelo rad, moj general, če mi dodelite prednost, da sploh smem dobiti, on pa je soglašal, in tako sta odigrala prvo partijo, nato drugo, pa dvajseto partijo, in vedno je dobil Patricio Aragonés, kajti on je zmagoval samo zato, ker je bilo drugim prepovedano dobivati, igrala sta dolgo in zagrizeno do zadnje igre, ne da bi bil on dobil eno samo, in Patricio Aragonés si je z rokavom srajce brisal pot in vzdihoval, zelo žal mi je, moj general, vendar ne maram umreti, on pa je potegnil domine na kup, jih pazljivo in po vrsti zložil v leseno skrinjico ter kot učitelj, ki pojoče predava lekcijo, rekel, da ni prav nobenega vzroka, da bi moral umreti pri dominu, marveč ob svojem času in na svojem kraju, naravne smrti in med spanjem, kakor so mu že na začetku njegove dobe prerokovala kamnita korita vedeževalk, in niti ne tako, kajti Bendición Alvarado me ni rodila, da bi pazil na kamnita korita, marveč da bi vladal, navsezadnje pa sem jaz jaz in ne ti, in lahko zahvališ boga, da tole ni bila več kot igra, mu je rekel, smeje se, ne da bi se tedaj ali kdaj pozneje domislil, kako se bo grozljiva šala sprevrgla v resničnost tisto noč, ko je stopil v sobo Patricia Aragonésa in ga zagledal v smrtnem boju, brez leka, brez slehernega upanja, da bo preživel strup, in že pri vratih ga je pozdravil s stegnjeno roko, bog naj te varuje, korenjak, umreti za

domovino je velika čast. Delal mu je družbo v počasnih predsmrtnih mukah, ko sta bila v sobi sama, po žličkah mu je dajal zdravilo proti bolečinam, Patricio Aragonés pa ga je požiral brez trohice hvaležnosti in mu med eno in drugo žličko govoril, za kratek čas vas zapuščam na tem usranem svetu, moj general, zakaj srce mi pravi, da se bova zelo kmalu srečala na dnu pekla, jaz bolj zvit kot jegulja zaradi tegale strupa, vi, z glavo pod roko, pa se boste ozirali, kam bi jo odložili, naj bo izrečeno brez slehernega spoštovanja, moj general, toda zdaj vam lahko povem, da vas nisem nikoli maral, kakor ste si bili domišljali, marveč da že vse od gusarskih časov, ko sem imel to prekletost smolo in sem vam padel v roke, prosim, naj vas ubijejo, čeravno na spodoben način, da mi boste plačali za to siromašno življenje, ki ste mi ga ukrojili, ko ste mi najprej z lesenim kladivom sploščili noge, da so postale mesečniške kot vaše, mi potem s čevljarškim šilom prebodli moda, da sem dobil kilo, nazadnje pa ste me prisilili piti terpentin, da bi pozabil pisati in brati, pri čemer sem se prav tako namučil kot moja mati, ko me je, siromaka, tega naučila, in ko ste me vedno znova prisilili, da sem namesto vas nastopal v javnosti, ker si vi niste upali, ne zato, ker bi vas domovina potrebovala živega, kakor pravite, marveč ker najbolj krepkemu korenjaku oledeni zadnjica, kadar mora okronati vlačugo lepote, ne da bi vedel, od kod bo treščila vanj smrt, naj bo povedano brez spoštovanja, moj general, on pa je ravnodušneje prenašal nesramnosti kot nehvaležnost Patricia Aragonésa, ki sem mu podaril kraljevsko

življenje in ti dal, česar nihče ni dal nikomur na tem svetu, posojal sem ti celo lastne ženske, čeravno je bolje, da ne govoriva o tem, moj general, saj je bolje, če te skopijo z gorjačo, namesto da valjaš po tleh matere, kot bi žigosal mlada teleta, le s to razliko, da te uboge brezsrčne sprijenke ne čutijo razbeljenega železa, ne brcajo niti ne copotajo niti ne cvilijo kot mlade telice in se jim ne kadi z boka niti ne dišijo po osmojenem mesu, kar je najmanj, kar lahko pričakujemo od dobrih žensk, marveč nastavljajo svoja telesa kot mrtve krone, da lahko nekdo opravi svojo dolžnost, medtem ko druge mirno lupijo krompir in vpijejo drugim, bodi tako dobra in pokukaj v mojo kuhinjo ta čas, ko lenarim, da se riž ne prismodi, in samo vam se primeri, da imate takole smolo za ljubezen, moj general, to je edino, kar poznate, naj vam povem brez slehernega spoštovanja, on pa je začel nato vpiti, utihni, kurc, utihni, ali pa boš drago plačal, a Patricio Aragonés je govoril naprej in se ni niti najmanj šalil, čemu naj bi držal jezik za zobmi, saj me lahko samo še ubijete in to pravzaprav že tudi počnete, ampak zdaj izkoristite priložnost in pogledjte resnici v oči, moj general, ter vedite, da vam nihče ni nikoli rekel, kaj zares misli, marveč da vam vsi pripovedujejo tisto, kar vedo, da bi radi slišali, medtem ko klečeplazijo pred vami, za vami pa vihtijo pištolo, bodite hvaležni slučaju, da sem tisti mož, ki čuti do vas največje usmiljenje, saj sem edini, ki sem vam podoben, edini tolikanj spodoben, da vam dopovem, kar grozi ves svet, da niste nikogaršnji predsednik in da ne sedite na prestolu zaradi svojih kanonov, temveč zato, ker

so vas nanj posadili Angleži, zdaj pa vas držijo na njem *gringi* z modi svoje križarke, saj sem vas videl, kako ste od samega strahu hlatali sem in tja, ne da bi vedeli, kje začeti vladati, ko so vam *gringi* zakričali, zdaj te puščamo samega s tvojim zamorskim kurbiščem, da vidimo, kako se boš znašel brez nas, in če se doslej niste skotalili z njega, se tudi nikoli ne boste skotalili, ne zato, ker bi se ne hoteli, ampak ker se ne morete, dajte, uvidite že enkrat to, saj predobro veste, če bi vas videli na cesti v obleki navadnega smrtnika, bi vas popadli kot psi, da bi se maščevali za krvavo rihto pri Santi Marií del Altar, pa tudi za ujetnike, ki so jih zmetali v jarke pristaniške trdnjave, da so jih žive požrli kajmani, in za tiste, ki so jih odrli pri živem telesu, njihovo kožo pa poslali svojcem v spomin, je govoril in iz brezdanjega vodnjaka svojega srda potegnil dolge litanije peklenskih pomagal njegovega podlega režima, dokler ni omagal, ker mu je ognjen mikalnik grebel drobovje, srce pa se mu je omehčalo in brez trohice žalitve, malone proseče, je rekel, resno vam govorim, moj general, izrabite to uro, ko umiram, in umrite z menoj, nihče nima tolikšne pravice, da bi vam to rekel, saj nikoli nisem terjal, da bi bil komurkoli podoben ali celo junak domovine, ampak da bi bil samo žalosten pihalec stekla za steklenice, kakršen je bil moj oče, upajte si, moj general, saj ne boli tako, kot se zdi, in v tem govorjenju je bilo toliko spokojne resnice, da njegov bes ni premogel odgovora, marveč ga je na vse pretege poskušal obdržati na stolu, ko je videl, kako se je vedno bolj zvijal in se grabil za čreva in ječal, pretakal solze

bolečin in sramu, kakšna škoda, moj general, a serjem v hlače, on pa je bil prepričan, da je mislil v prenesenem smislu in hotel reči, da umira od strahu, Patricio Aragonés pa mu je odvrnil, da ne, če rečem serjem, serjem, moj general, on pa ga je zmozel samo še prositi, obvladaj se, generali domovine moramo umirati kot ljudje, četudi nas stane življenje, a rekel je prepozno, zakaj Patricio Aragonés je že padel na obraz in nanj, cepetajoč od strahu ter poprskan z drevkom in solzami. V pisarni poleg sprejemne dvorane si je moral z grobo brisačo in milom zdrgniti telo, da bi se znebil zoprnega zadaha smrti, nadel mu je obleko, ki jo je imel na sebi, mu nataknil platnen kilni pas, zlato ostrogo z leve pete, in medtem ko je to počenjal, ga je prevzel občutek, da je najbolj osamljen človek na vsem svetu, in da se je slednjič zabilasla sleherna sled farse, saj je skrbno pazil na vse podrobnosti, ki jih je na lastne oči videl v usodepolni vodi kamnitih korit, da bi ob svitu naslednjega dne pometačke našle truplo takšno, kakršno so našle, na trebuhu ležeče na podu pisarne, in tako je prvokrat umrl lažne naravne smrti med spanjem, v platneni uniformi brez činov, v golenicah, z zlato ostrogo in z desnico, upognjeno pod glavo namesto blazine. Tudi takrat novice niso objavili takoj, čeravno je to pričakoval, in dolge so bile ure previdnosti, prikritih poizvedovanj, skrivnih posvetov med dediči režima, ki so poskušali pridobiti čas in so z nasprotujočimi si inačicami šušljanje o njegovi smrti razglašali za neresnično, pripeljali v trgovsko ulico mater Bendición Alvarado kot dokaz, da na njenem obličju ni sledov žalovanja, oblekli so me